

Pětasedmdesátník Lubomír Nátr

Luboše znám alespoň 40 let a jsem rád, že mohu uvést jeho vzácné jubileum. První představa, která mě spontánně napadá: Člověk na svém místě. Když přednášel, diskutoval, uváděl, zkoušel, organizoval, literárně přispíval. Vzdělání, společenský takt, sociální inteligence i charizma. Dobře jsou ty vlastnosti namíchány.

Nelze obejít to podstatné z curriculum vitae. Prof. RNDr. Lubomír Nátr, DrSc., se narodil 12. 1. 1934 v Jistebníku ve Slezsku, v národnostně smíšené oblasti, kde byl jeho otec zahradníkem. Nedaleko odtud město Bílovec slynoucí gymnáziem s matematickou specializací. Líheň mozků, kterou prošel i Luboš Nátr. Zdánlivé podrobnosti, které byste nenašli ani v jeho úředním CV. Domnívám se, že skrývají i významné směrníky dalšího Lubošova vývoje. Zahradnictví – vztah k přírodě, gymnázium – logické myšlení a řád věcí, který se dá spočítat, slezské pomezí – jazyková výbava. Vše se jednou sejde.

Na konci 50. let (1958) jsme se setkali s Lubošem Nátrm jako s absolventem studia biologie, specializace rostlinná fyziologie, na Přírodovědecké fakultě Univerzity J. E. Purkyně (dnes Masarykova univerzita) v Brně. V r. 1964 pak zahájil vědeckou kariéru získáním hodnosti CSc. Po habilitaci v r. 1970 byl jmenován docentem fyziologie rostlin. Název kandidátské práce Fotosyntetická produktivita obilovin a habilitačního spisu Metody měření rychlosti fotosyntézy dobře vymezují přístupy a prostor jeho badatelské činnosti. O 15 let později přichází s vědeckou hodností doktora věd první bilancování a o rok později (1986) i jmenování profesorem fyziologie rostlin na Univerzitě Karlově v Praze. Suma hodnotí a titulů, které zasazeny do originálního přínosu oboru. Přínos spojený i s mezinárodním ohlasem. Stačí se přesvědčit kliknutím na některé

z webových adres. Důležitá pro Nátrovy vědecké přístupy i občanské postoje je kombinace dvou zaměstnavatelů, průvodců jeho kariéry. V letech 1958–76 Výzkumný ústav obilnářský v Kroměříži, tehdy jedno z vedoucích pracovišť aplikovaného výzkumu, a od r. 1976 dodnes katedra fyziologie rostlin Přírodovědecké fakulty UK v Praze, již řadu let i vedl. Luboš se prosadil nejen v bibliometrických dostizích, ale uplatňoval se vždy i v širších aktivitách vědecké obce. Připomeňme jeho členství v mnoha redakčních radách domácích i zahraničních periodik, zastoupení v komisiích i radách vědeckých institucí.

Na formování jeho vědecké i pedagogické osobnosti se zásadně podílely zahraniční pobyty, pro dobu i vědní obor nadobyté početné a vědecky vydatné. Půlroční pobyt na univerzitě v Grenoblu (1967/68). Maître de Conférence Associé již na počátku kariéry. Tedy nikoli učeň, ale vyučující (minerální výživa a vodní provoz). Po slunci jihu Francie následoval skotský protiklad, téměř roční pobyt na univerzitě v Aberdeenu. Uvedme i kratší stipendijní pobyty na univerzitě v Hamburku a na anglické Rothamsted Experimental Station v Harpendenu, v Mekce anglického zemědělského výzkumu. Seznámení s laboratoři určujícími směrníky evropského výzkumu a seznámení laboratorů s Lubošem, který se do toho směřování zapojil. Navíc i nezanedbatelná a v současném domácím prostředí zároveň poněkud výjimečná okolnost, že zvládl komunikaci v jazycích zemí, které navštívil (upozorňuji na jemný rozdíl mezi dorozumíváním a komunikací, Luboš opravdu komunikoval a dosud komunikuje).

Není zcela jednoduché vymezit široké vědecké hájemství, v němž se Luboš Nátr pohybuje. Jako oslí můstek můžeme použít názvy monografií a skript, jichž je

autorem: Biologické základy zemědělství I. Rostlinná výroba (nakl. Univerzita Karlova, 1983), Biologické základy rostlinné výroby (SPN, 1987), Rostliny, lidé a trvale udržitelný život člověka na Zemi (Karolinum, 1998), Matematické modely ve fyziologii výživy rostlin (Karolinum, 1999). V zralém věku pak bilancující monografický odkaz: Koncentrace CO₂ a rostliny (ISV, 2000), Fotosyntetická produkce a výživa lidstva (ISV, 2002), Rozvoj trvale udržitelný (Karolinum, 2005), Země jako skleník. Proč se bát CO₂? (Academia, 2006). Co tedy ty tituly vypovídají o autorovi, o čem vypovídá autor?

Na jedné straně erudovaný odborník na základní projevy života rostlin: fotosyntéza, minerální výživa, vodní provoz. Jeho původní experimentální příspěvky z těchto oblastí jsou zakotveny v klasické fyziologii rostlin. Na své badatelské cestě se dostal do obilných lánů (vlastně odtud vyšel), rizikového terénu, jemuž se současní fyziologové snaží vyhnout, a neskamradil se s huseníčkem rolním, který se stal povinným, emblematickým modelem rostlinných biologů. Pravděpodobně by se ani nehodil pro modelování architektury porostu s ohledem na optimální využití sluneční energie. V těch obilných lánech nezabloudil. Využil podnětů, které poskytly, a zůstal exaktním vědcem využívajícím v případě potřeby i své matematické erudice jako nástroje k modelování složitých procesů. Solitér, jeden z mála, či jediný, kdo je schopen uvažovat a uchopit ten složitý propletenec interakcí základních rostlinných funkcí v hierarchii, která zahrnuje buňku, celou rostlinu i porost. Obrysy fyziologického modelu kulturní rostliny, do něhož dodává jednotlivé kamínky mozaiky molekulární biologie. Na druhé straně i udržovatel chodníku mezi komunitou pěstitelů, šlechtitelů a agronomů a základním výzkumem. Zanedbali jsme ten chodník, zarůstá a bude třeba ho v blízké budoucnosti restaurovat, výživa lidstva není jen slogan.

Luboš Nátr patří i k těm, kteří vnímají specializovanou problematiku v širších systémových kontextech energetických, klimatologických i společenských. Primární produkce rostlin a výživa lidstva v 21. stol. zastřešuje ten problém. Demografický růst, rostoucí nároky na ubývající zdroje energie, snižující se dostupnost vody na zavlažování, omezená rozloha zemědělské půdy, globální bilance uhlíku a dusíku, klimatická nestabilita, skleníkový efekt. Opakující se témata jeho knih, jež přechozí většinou nedobré konce. Luboš se stává i varujícím, dodejme erudovanou Kasandrou. Ozývá se často a naléhavě, klipový svět nedokáže bohužel posoudit váhu toho hlasu. Kasandra má ovšem i zásadní problém. Není technokratem a ví, že industrializované, přesné zemědělství nemusí být všelékem. Problém, jak změnit priority lidstva, model bumblíčka, který požírá zelenou planetu, není udržitelný, či taková udržitelnost je jen pábením politiků. Na odpověď si musíme s Lubošem ještě pár let počkat, chování společnosti se bohužel nedobře modeluje. Uspokojivé precedens chybí.

Je na čase přejít z globálních měřítek k filigránu života obce. Luboš Nátr je od

Foto z archívu autora

r. 2005 předsedou České společnosti experimentální biologie rostlin (Živa 2008, 4: LX) a mnoho let i šéfredaktorem jejího tiskového orgánu – Bulletinu ČSEBR. I on se musel vnitřně vypořádat s otázkou, jaký má spolková činnost smysl v době, která nemá na nic čas, kdy existuje výrazný převis nabídky nad poptávkou intelektuálních činností a všechno zařizuje, jakoby anonymně, webová síť. Rozhodl se a vložil do těch funkcí nátrovské poslání, s atributy invence i smysluplného řádu. ČSEBR, spící Šípková Růženka, se začala pohybovat, a projevila i jistou noblesu vystupování. Bulletin se stal jistě dobrou vizitkou biologické obce, její kronikou, připomínkou historie i zrcadlem současné činnosti. V této souvislosti cítím osobně i jeden

sympatický přesah. Bulletin je i spolkovým časopisem slovenských kolegů a sám Luboš nositelem nadstandardních vztahů k nim. Pravidelný host na přednáškách či obhajobách v Bratislavě i Nitře. Váží si ho. Je nositelem diplomu Za rozvoj vědy Slovenské akademie polnohospodárskych vied (2002) a Zlaté medaile Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. A není to jen projev s kapkou nostalgie přežívané a generačně vázané česko-slovenské blízkosti, ale i nabídka pro budoucnost.

Na závěr cosi, čím mě osobně Luboš dojíhá. Plodiny jako estetický podnět. Svědectví citátu z knihy Rostliny, lidé a trvale udržitelný život člověka na Zemi: „Byl bych rád, kdyby tento text připomněl čte-

náři hodnotu, která spočívá v kráse různobarevně a mnohotvárně rozkvetlé louky, ale i v kráse, umocněné nenahraditelností, rostlinné monokultury s neméně nádherným vlněním osinatých klasů. A v této dvojjediné kráse zkusme hledat to, co je podstatné pro život člověka na planetě Země.“

S tou plodinovou kyticí, kterou sis sám uvil i přání a poděkování. Přání, aby ses co nejdéle staral o Zemi, předměty své erudice i obec, jejímž správcem ses stal. Poděkování za to, jak perfektně jsi to dosud dělal. Osobně pak ať si ještě mnohokrát zajdeme na víno, jemuž ač Slezan rozumíš daleko lépe než já. Poněvadž stále koketuješ s francouzštinou, tedy Chapeau! na závěr.